

ODNOS REDOVNIČKOG APOSTOLATA I DIJECEZANSKOG BISKUPA (KANONI 678 – 683)

Jure BRKAN, Split

Sažetak

U članku se pokušava razjasniti nekoliko konkretnih situacija u kojima se može naći *apostolat redovnika ad extra u mjesnoj Crkvi* koji obrađuju kanoni 678 – 683. Rječ je o podložnosti redovnika biskupu i redovničkom poglavaru, kada je u pitanju: dušobrižništvo, javno obavljanje bogoštovlja i druga djela apostolata. U *Zakoniku kanonskog prava* posebno je naglašeno međusobno savjetovanje, suradnja među apostolskim djelatnicima, biskupov kanonski pohod i njegova kaznena vlast. Tu je govor i o povjerenim djelima koja biskup povjerava redovnicima posredstvom pisanih ugovora te o slučajevima uklanjanja možebitnih zlouporaba, o postavljanju i uklanjanju sa službe.

Ključne riječi: *Zakonik kanonskoga prava*, biskup, redovnički poglavar, redovnik, biskupija, apostolat.

Zakonik kanonskoga prava (dalje *Zakonik*) koji je proglasio Sv. Otac papa Ivan Pavao II. Apostolskom konstitucijom »*Sacrae disciplinae leges*« – *Zakone svete stege*, 25. siječnja 1983., posvetio je posebno poglavlje apostolatu redovnika, što nije bio slučaj u *Codex iuris canonici*, 1917. godine. U *Zakoniku* iz 1983. crkvena disciplina o apostolatu redovnika smještena je u drugu knjigu pod naslovom »Narod Božji«, treći dio: »Ustanove posvećenoga života i družbe apostolskoga života«, naslov drugi: »Redovničke ustanove«, poglavlje peto: »Apostolat ustanova«. Kanoni 678- 683. donose posebne propise o odnosima redovničkog apostolata s dijecezanskim biskupom. Razjasnit ćemo, odnosno istumačiti, posebno kanone 678-683. koji su veoma važni kada je govor o izvanjskom redovničkom apostolatu. U obradi se služimo izvorima prije *Zakonika* iz 1983. god.¹ i onim cr-

¹ Izvore o ovoj problematici koje su stručnjaci pri obradi konačnog teksta novog crkvenog *Zakonika* iz 1983. god. po pravnim principima i po zakonima nomotehnike sintetizirali u propise kanona 678.–683. usp. *Zakonik kanonskoga prava*, Glas Koncila, Zagreb, 1996., str. 341–343. Za ovaj predmet smatramo važnim dokument Svete Kongregacije za redovnike i svjetovne

kvenim dokumentima koji govore kako *latinska Crkva* (kan. 1) shvaća ovu problematiku poslije stupanja na snagu *Zakonika* 27. 11. 1983. god.

Literatura je o ovoj problematici na stranim jezicima brojna², dok je na hrvatskom jeziku o apostolskim vidovima redovničkog života do 1980. god. i ovom predmetu nakon *Zakonika* 1983. god. veoma oskudna³.

Zakonik u prvom kanonu 673 u poglavlju o apostolatu redovničkih ustanova kaže *omnium religiosorum* – svih redovnika. Dakle, ovdje je riječ o apostolatu svih članova redovničkih ustanova⁴ bilo pojedinačno – *fizičke osobe*, bilo zajednički, pojedine redovničke ustanove – *pravne osobe*. Nećemo posebno govoriti o apostolatu redovnika koji se, prema kanonu 673 sastoji prvotno (*primum*) u svjedočenju njihova posvećenoga života koji su dužni njegovati *molitvom i pokorom* i o kan. 675 § 3. koji propisuje da se apostolska djelatnost redovnika vrši *u ime Crkve, prema njezinu nalogu i u zajedništvu s njom*. To su opći propisi od kojih nijedan redovnik nije izuzet. Općenito govoreći, redovnici trebaju živjeti svoju posvetu ovisno i o svojim redovničkim poglavarima ali kada je riječ o apostolskom djelovanju *na vani* – *ad extra*, institucionalnom djelovanju, onda su i u ovisnosti o dijecezanskom biskupu. Tu problematiku ovdje obrađujemo jer *Zako-*

ustanove i Svete kongregacije za biskupe, *Mutuae Relationes* (dalje *MR*), 14. 05. 1978, što je na hrvatski prevedeno: *Kriteriji o odnosima između biskupa i redovnika u Crkvi*, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti br. 53, Zagreb, 1979., (dalje: *Kriteriji*).

² Literatura na stranim jezicima do 1996. god. usp. D. J. ANDRES, *Il diritto dei religiosi. Commento esegetico al Codice*, 2. talijansko izd., cjelovito izd. usklađeno s 4. španjolskim izd., EDIURCLA, Rim, 1996., str. 743–747.

³ O apostolskim vidovima redovničkog života prije crkvenog *Zakonika* iz 1983. god. usp. *Zbornik radova VI. redovničkog tjedna* (Zagreb, 4. rujna do 7. listopada 1979.), Konferencija viših redovničkih poglavara. Unija viših redovničkih poglavara, Zagreb, 1980. Posebno u ovom zborniku vidi: A. ŠUŠTAR, »Redovnički apostolat u dokumentu Kongregacije za biskupe i Kongregacije za redovnike i svjetovne institute 'Kriteriji'«, str. 111–121. Literatura nakon novog crkvenog *Zakonika* posebno o kanonskom pravu ustanova posvećenoga života: Albertina Anda BAČAK (uredila), *Novo pravo ustanova posvećenog života. Zbornik radova X. redovničkog tjedna* (Zagreb, 1.–3. rujna 1987.), Zagreb, 1991. (dalje: *Novo pravo ustanova*). Ovdje posebno vidi: str. 17–38, 129–145, 146–155. Usp. J. BRKAN, »Redovništvo prema novom Kodeksu kanonskog prava«, u: *Služba Božja*, 23 (1983.), br. 4, str. 354–367; »Apostolat redovnika prema novom Kodeksu kanonskog prava«, u: *Služba Božja* 24 (1984.), br. 2, str. 145–157; »Spasiteljsko poslanje redovništva u našoj Crkvi i odnosi s biskupima«, u: *Služba Božja* 25 (1985.), br. 1, str. 8–20; »Apostolat redovničkih ustanova (kanoni 673–683)«, u: *Služba Božja* 31 (1991.), br. 2, str. 102–128; B. Ž. ŠAGI, »Novi kodeks crkvenog prava i pastoralno djelovanje redovnika«, u: *Prilog Vjesniku Hrv. kapucinske provincije* 17 (1983.), br. 5, str. 278–287.

⁴ Kan. 606: »Što je određeno za ustanove posvećenog života i njihove članove s jednakim pravom vrijedi za oba spola, osim ako se što drugo utvrdi iz sklopa govora ili iz naravi stvari.« Prijevod kanona na hrvatski jezik za ovaj članak preuzeli smo iz *Zakonika kanonskoga prava*, Zagreb, 1996.

nik posebno uređuje odnose između redovničkog apostolata i dijecezanskog biskupa u 6 kanona (kan. 678 – 683).⁵

1. Podložnost redovnika biskupu i redovničkom poglavaru

Kan. 678. – § 1. Religiosi subsunt potestati Episcoporum, quos devoto obsequio ac reverentia prosequi tenentur, in iis quae curam animarum, exercitium publicum cultus divini et alia apostolatus opera respiciunt.

§ 2. In apostolatu externo exercendo religiosi propriis quoque Superioribus subsunt et disciplinae instituti fideles permanere debent; quam obligationem ipsi Episcopi, si casus ferat, urgere ne omittant.

§ 3. In operibus apostolatus religiosorum ordinandis Episcopi dioecesani et Superiores religiosi collatis consiliis procedant oportet.

Kan. 678. – § 1. Redovnici su podložni vlasti biskupa, kojima su dužni iskazivati odanu poslušnost i poštovanje, u onome što se tiče dušobrižništva, javnog obavljanja bogoslužja i drugih djela apostolata.

§ 2. U obavljanju izvanjskog apostolata redovnici su podložni i svojim poglavarima i moraju ostati vjerni stezi ustanove; sami biskupi, ako je potrebno, neka ne propuste zahtijevati izvršenje te obveze.

§ 3. U uređivanju djela redovničkog apostolata dijecezanski biskup i redovnički poglavari treba da se međusobno savjetuju.

Kanon 678 § 1. precizno određuje u čemu su redovnici podložni, u mjesnoj Crkvi,⁶ dijecezanskom biskupu,⁷ § 2. istog kanona proširuje podložnost redovnika, u slučajevima kada obavljaju *izvanjski apostolat*, i svojim redovničkim poglavarima, a u § 3. određeno je da se u obavljanju djela redovničkog apostolata dijecezanski biskup i redovnički poglavari međusobno savjetuju. Tako kan. 678

⁵ Sveta kongregacija za redovnike i svjetovne ustanove u želji da pomogne tim ustanovama, u dokumentu od 31. svibnja 1983. *Bitni elementi naučavanja Crkve o redovničkom životu* kojega je odobrio Sveti Otac papa Ivan Pavao II, pod brojem III, 34. kaže »U odnosima s biskupima s obzirom na apostolat redovnici se trebaju držati odredaba kanona 678–683. Na osobit način su dužni poštivati učiteljstvo hijerarhije, pomagati biskupima u vršenju njihove službe naučavanja i istinskog svjedočenja božanske istine« [usp. *MR(Kriteriji m. op.)* 33; *LG* 25]«. Citirano prema *Crkveni dokumenti*, str. 211.

⁶ Usp. J. BEYER, »Religious and the Local Church«, u: *The Way Supplement* 1984., str. 80–98.

⁷ Usp. H. HAMER, »De munere Episcopi erga vitam religiosam«, u: *Commentarium pro Religiosis et Missionariis*, 1986., str. 136–139; B. W. ZUBERT, »Das Apostolat der Ordensleute und seine Einordnung in die Gesamtpastoral der Ortskirche«, u: *Ordenskorrespondenz*, 1989., str. 310–321.

određuje *duplu podložnost redovnika*: dijecezanskom biskupu i svom redovničkom poglavaru. Redovnik, bilo koje apostolsko djelo vršio (npr. župnik, župni vikar, kapelan), nikada ne prestaje biti redovnik. Kao takvi, redovnici su uvijek pod vlašću svoga redovničkog poglavara u svemu što se odnosi na redovnički život. Nema prostora gdje redovnički poglavari ne može intervenirati u djelovanju redovnika. U tom smislu biskupi i redovnički poglavari su »cumulative competentes«, zato se traži međusobno savjetovanje. Kan 678 §§ 1-3, kao i ostale kanone (kan.678-683) pokušat ćemo istumačiti prema načelima o tumačenju i shvaćanju crkvenih zakona⁸. Smatramo takav način tumačenja najispravnijim.

Odmah na početku naše rasprave naglašavamo da je zakonodavac u kan 678. §§ 1-3 sintetizirao više odredaba koje su uređivale odnose redovničkog apostolata i dijecezanskog biskupa do 1983. godine⁹, a prema sudu zakonodavca, aktualne su i za naše vrijeme. Izvori za kan. 678 §§ 1-3 preuzeti su iz *Zakonika* iz 1917. god, nauke II. vat. Sabora te odredaba pape Pavla VI. i dokumenata Svete kongregacije za redovnike i svjetovne ustanove te one za biskupe. Zakonodavac je propise i konkretnu nauku Crkve, iz razasutih crkvenih odredaba, pravnim jezikom jasnije sintetizirao i propisao ovakav kan. 678 §§ 1-3 koji se, nakon 27. 11. 1983. treba primjenjivati na konkretne okolnosti u redovničkom izvanjskom apostolatu, tj. uređuje odnose redovnika s dijecezanskim biskupom za određeno redovničko djelovanje *ad extra*.

Na temelju izvora i literature, pokušat ćemo shvatiti nakanu zakonodavca koju je želio postići u ovoj ne tako jednostavnoj materiji.

Iz navedenih izvora ili crkvenih dokumenata doznajemo kolika je briga Crkve da uredi redovnički apostolat u mjesnim crkvama – *biskupijama*.

⁸ Usp. J. BRKAN, *Opće odredbe zakonika kanonskoga prava*, Makarska, 1997., str. 59–70.

⁹ Radi praktičnih razloga donosimo izvore kan. 678 §§ 1–3:

1. *Kodeks kanonskoga prava* iz 1917. god.: kanoni 344; 500 §§ 1 i 2; 512 § 2, br. 2; 608 § 1; 618 § ; 619;
2. II. VAT. SABOR, Dogmatska konstitucija *Lumen Gentium* (dalje LG) br. 44 i 45; Dekret *Christus Dominus* (dalje CD), 34; 35, br. 1, 3, 4, 6; 36; Dekret *Perfectae Caritatis* (dalje PC) br. 6 i 14; Dekret *Ad Gentes* (dalje AG) 32 i 33;
3. PAPA PAVAO VI., *motu proprio* od 6. 08. 1966. *Ecclesiae sanctae* (dalje ES) I, 23 § 1; 24; 25 § 1; 26; 29 § 1; 30; 31; 39 § 1, ES II, br. 43;
4. *Kriteriji*, br. 21; 28; 33–35; 46; 52; 62–66;
5. SVETA KONGREGACIJA ZA BISKUPE, *Directorium de pastoralis ministerio Episcoporum*, od 22. 2. 1973. (dalje DPME), br. 207, b, c, e;
6. SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Life and Mission of Religious in the Church* (Plenaria), od 22. 08. 1980 (dalje LMR), II, 23.

Ovdje je riječ o *munus apostolicum redovnika* kojega je primio i o izvanjskom autoritetu – *dijecezanskom biskupu*. Crkva ravna redovničkom disciplinom te joj je stalo do toga da redovnike preko hijerarhije i njihovih poglavara učini što učinkovitijim u izvanjskom apostolatu. Redovnici su dio Božjega naroda (LG 45). Oni su povjereni crkvenoj pastoralnoj brizi, oni su također subjekti, prema kanonima i biskupskog autoriteta i konkretnih biskupskih konferencija. Redovnici djeluju uvijek u zajedništvu Crkve – *communio ecclesialis*. To su crkveni udovi po krštenju, krizmi, zavjetovanju, a neki i po svetom redu đakonata, prezbiterata i biskupstva.

Obvezu apostolata svih vjernika naglasio je crkveni zakonodavac, posebno u kanonima 208, 210, 211 i 216, a obveza i način redovničkog apostolata određeni su posebno u kanonima 673–683.

Kanon 678 § 1 kaže da su redovnici podložni vlasti biskupâ – koje neka su sreću *odanom uslužnošću i poštivanjem (devoto obsequio ac reverentia)*, u onome što se tiče:

- a) *dušobrižništva*
- b) *javnog obavljanja bogoštovlja*
- c) *i drugih djela apostolata.*

Redovnici su uključeni u crkveni apostolat i pridonose spasiteljskom poslanju Crkve (usp. kan 574, § 2), te kao takvi trebaju imati u srcu interese pojedinih mjesnih crkava kao i opće Crkve. Podložnost redovnika i hijerarhiji proizlazi prvenstveno iz apostolske dimenzije redovništva. Redovnici su podložni i biskupu i svome redovničkom poglavaru, svakome u njegovu redu i mjerodavnosti. Naime, biskup je *pastir* mjesne Crkve dok je redovnički poglavar *voditelj* pojedine redovničke ustanove. Jedan i drugi uvijek trebaju voditi računa o *kanonskom stanju* – »status canonicus« i položaju svakog uda Crkve i svojim kompetencijama u odnosu na redovničke kao i *fizičke osobe* i redovničke ustanove kao *pravne osobe*. Time se izbjegava proizvoljna arbitraža bilo *pastira* bilo *voditelja*.

U trostrukoj podložnosti biskupu *Zakonik kanonskoga prava* na prvo mjesto stavlja *dušobrižništvo*. To je stoga što je »cura animarum« posebna pastoralna služba kao *briga za duše* (PO 20). Pastoralna je odgovornost, razumije se, u redovničkom apostolatu, pod različitim aspektima i dijecezanskog biskupa i redovničke ustanove. U tom smislu treba *savjetovanje–dijalog*, redovnički poglavar ne bi smio nalagati pastoralna djela protiv volje dijecezanskog biskupa, a ne bi ni biskup smio nalagati redovnicima pastoralna djela protiv karizme i svrhe dotične redovničke ustanove.

Daleko bi nas odvelo kada bismo u *Zakoniku* tražili sva mjesta gdje su redovnici podložni biskupu ili redovničkom poglavaru u vršenju izvanjske apostolske službe. Ukratko, redovnici su uvijek u dušobrižništvu podložni biskupu

gdje to Crkveni zakonodavac predviđa,¹⁰ a u redovničkom životu (*forma vitae*) redovnici su podložni svome redovničkom poglavaru.

Što se tiče podložnosti biskupu kada redovnici *javno obavljaju bogoštovlje* prvenstveno se odnosi na javno obavljanje bogoštovlja van redovničke zajednice, tj. *ad extra*. Treba naglasiti da su redovnici dužni slijediti i obdržavati propise kanona 834-1253 (Posvetiteljska služba Crkve). Što se tiče ovoga drugog, razumije se, da redovnici trebaju opsluživati crkvene liturgijske propise kako je to predviđeno u liturgijskim odredbama. Jasno je da su redovnici podložni biskupu u dijeljenju sakramenata, sakramentalna, vođenja sprovoda, čašćenja svetaca, svetih slika, relikvija, zavjeta i zakletvi, svetih mjesta i vremena itd. prema odredbama crkvenih zakona i liturgijskih propisa.

Zakonik kaže da su redovnici podložni biskupu i u onome *što se tiče drugih djela apostolata*. Propis *druga djela apostolata* odnosi se prvenstveno na redovnički *duhovno-karitativno-socijalni* rad, što nije dušobrižništvo u pravom smislu riječi. Odredba crkvenog zakonodavca je općenita. *Druga djela redovničkog apostolata* ovise o karizmama i poslanju pojedinih redovničkih ustanova. Crkvenom zakonodavcu nije bilo dosta reći da su redovnici podložni (*religiosi subsunt*) vlasti biskupâ (*potestati Episcoporum*) u prva dva slučaja: *dušobrižništvo* i *javno obavljanje bogoštovlja*, nego je biskupova nadležnost općenito proširena i na druga djela apostolata. Zakonodavac u odredbi *druga djela apostolata* (*alia apostolatus opera*) dosta proširio vlast dijecezanskog biskupa nad redovnicima. To – *druga djela apostolata* – može biti predmet nesuglasica izmneđu biskupa i redovnika u apostolskom djelovanju. Da li se tu radi općenito o redovničkom apostolatu kao takvom (svi kršteni su pozvani i poslani da apostolski djeluju) ili o apostolatu koji od redovnika traži biskup ili o apostolatu koji redovnicima udjeljuje biskup ili vlastiti redovnički poglavaru? Smatramo da se ovdje radi o povjerenim djelima apostolata koje redovnicima povjerava, prema pravnim propisi-

¹⁰ Npr. redovnici u apostolatu, u dosta slučajeva, ne smiju svojevolumno djelovati, bez dopuštenja svojih redovničkih poglavara ili biskupa (usp. kan. 681 § 1. i 2; 952 § 3, 1266), posebno redovnik župnik podložan je i biskupu i svome redovničkom poglavaru. Redovnik župnik je vlastiti pastir župe kao i svjetovni župnik. *Zakonik* propisuje u kan. 520 § 1, doslovno: »Neka pravna osoba ne bude župnik« – *Persona iuridica ne sit parochus*. Župnik redovnik nije više vikar neke pravne osobe koja je prije bila župnik, već je on nakon *Zakonika* 1983. god. vlastiti pastir župe, redovnik župnik treba vršiti »cura pastorale« (usp. J. BRKAN, »Župnik – vlastiti pastir župe«, u: *Služba Božja* 31 (1991.), br. 2, str. 129–150. Podsjećam da su redovnici podložni biskupu kada drže vjeronauk, posebno djeci, i katehezu odraslih. Redovnici su podložni dekretima mjesnog ordinarija ili biskupske konferencije koji se tiču vjere, morala, doličnog ponašanja klera i redovnika, kleričkog odijela, javnih priredaba, javnih publikacija, nastupanja na radiju i televiziji, itd.

ma, dijecezanski biskup, a ne o djelima apostolata koje redovnicima udjeljuje njihov redovnički poglavar ili o apostolatu koji su redovnici duži vršiti životom i molitvom. Govor je o redovničkom apostolatu *ad extra* koji je i pod biskupovom vlašću odnosno nadležnošću. Takvim stavom *Zakonik* želi uključiti redovnike u apostolat biskupije i dok ih stavlja pod mjerodavnost biskupa, dotle ih ne oslobađa od vjernosti disciplini svoje ustanove.

Kanon 678 § 2 govori o *podložnosti redovnika također i svojim redovničkim poglavarima* kada vrše izvanjski apostolat. Tu se poziva redovnike da ostanu »vjerni stezi ustanove«. Čak se i biskupi pozivaju da potiču redovnike »ako je potrebno« na tu obvezu.

Zakonik naglašava »in apostolatu externo«, što ga redovnici vrše u ime *Crkve kanonskim poslanjem*. Razlog se tom paragrafu nalazi u tome što u apostolskom djelovanju redovnik može upasti u napast da izbjegava zavjet poslušnosti, što bi bilo suprotno redovničkom staležu, a i sama služba redovničkih poglavara uključuje tu dimenziju (usp. kan. 617-619).

Sam izraz *vanjski apostolat* odgovara onim trima točkama iz prvog paragrafa. Uz poslušnost poglavarima, redovnici su dužni uvijek ostati vjerni disciplini vlastite ustanove. Dakle, redovnici i kada vrše izvanjski apostolat, ostaju i onda redovnici živeći uvijek karizmu ustanove kojoj pripadaju. Tu treba pripaziti na redovničku *izuzetost* i *autonomiju*. *Zakonik*, naime u kanonu 586, § 2 čak kaže da mjesni ordinariji imaju zadaću čuvati i štiti tu autonomiju. Pod autonomijom svake ustanove podrazumijeva se najviše to da one imaju vlastito zakonodavstvo: konstitucije i statute, koji trebaju biti u skladu s općim propisima Crkve.

Druga je stvar kada je govor o redovničkoj *izuzetosti*.¹¹ Treba reći da se ona sastoji u tome što papa svojom primatskom vlašću *može izuzeti (eximere potest)* ustanove posvećenog života od vlasti mjesnog ordinarija i podložiti ih sebi ili drugoj crkvenoj vlasti. To papa radi također *radi potrebe apostolata (apostolatus necessitatibus)* (usp. kan. 591). Dakle, kada se govori o apostolatu redovničkih ustanova, treba reći da su te ustanove pozvane na apostolsko djelovanje, ne samo u biskupijskim okvirima, već u općoj Crkvi kojom upravlja papa kao nasljednik sv. Petra. Redovništvo po institutu *izuzetosti* raspoloživije je papi. Papa može bez suglasnosti dijecezanskog biskupa redovničkim zajednicama udijeliti apostolska djela na cijelom svijetu. Papa može izuzeti, a ne mora. Možemo donekle reći da redovnička *izuzetost* nije neka posebna

¹¹ Usp. V. NUIĆ, »Odnos ustanova posvećenog života prema crkvenoj hijerarhiji«, u: *Novo pravo ustanova posvećenog života*. Zbornik radova X. redovničkog tjedna (Zagreb, 1.–3. rujna 1987.), Zagreb, 1991., str. 17–38.

povlastica¹² redovnika već se radi o redovničkoj raspšoloživosti Papi i kao vjerni udovi Božjeg Naroda stavljaju se uvijek i svugdje na raspolaganje Papi da im, bez ingerencije dijecezanskih biskupa, može povjeravati apostolska djela, gdje on hoće i gdje to traži dobro i potrebe crkvenog apostolata. Izuzetosti redovnika od vlasti dijecezanskog biskupa promatramo *eklezijalni – crkveni – interes*, interes opće Crkve. Izuzetost ne shvaćamo, kako se je shvaćalo kroz Crkvenu povijest kao posebnu povlasticu (privilegij) redovnika jer papa *može* izuzeti, snagom svoje primatske vlasti, svakog vjernika od vlasti dijecezanskog biskupa. Ovdje nije rečeno da je izuzeo već da može izuzeti. Redovnici snagom svojih redovničkih zavjeta trebaju slušati papu kao vrhovnog svoga poglavara, a biskupe snagom određenih zakona, onako kasko to zakoni predviđaju. U posebnim teškim slučajevima, iako su biskupi pastiri i redovnika u vlastitoj biskupiji trebaju biskupi pa i redovnički poglavari pomagati redovnicima ovisno tko je u kojoj oblasti odnosno okolnosti više nadležan, tj. nekada redovnički poglavari trebaju prihvatiti odredbe biskupa, a nekada biskupi trebaju pomagati redovnicima da prihvate odredbe svojih poglavara i da im budu poslušni u onome što su se zavjetom poslušnosti obvezali. Redovnici trebaju poštivati i slušati biskupa u skladu s crkvenim propisima. On je *nekada* i njihov izvanjski poglavar (npr. kod ustanova biskupskoga prava), a svog redovničkog poglavara moraju slušati i poštivati po zavjetima te vlastitim zakonima i propisima.

Iako je za redovnike život u zajednici bitan, ipak ima slučajeva kada redovnici žive kao samci, tj. izvan kanonski ustanovljene redovničke kuće. U takvim slučajevima, redovnici su podložni vlasti biskupa što se odnosi »na djelovanje u apostolatu« koji mora biti obaviješten o njezinoj (redovnica) ili njegovoj (redovnik) prisutnosti u biskupiji.¹³

¹² G. PASQUALE, »Autonomia e corresponsabilità dei religiosi nel Codex iuris canonici«, u: *Commentarium pro religiosis et missionaribus* 76 (1995.), br. 3–4, str. 259–312. na str. 302, kao zaključak stoji: »L'analisi di testi appropriati cio ha portato concludere che dopo il Vaticano II l'esonazione come privilegium non esiste più.« Usp. J. BRKAN, »Spasiteljsko poslanje...«, *nav. dj.*, str. 14–16. V. NUIĆ, »Odnos ustanova posvećenog života prema crkvenoj hijerarhiji«, u: *Novo pravo ustanove*, na str. 26 zapaža da *Zakonik* »ne kaže ni što je zapravo izuzeće, ni komu pripada, ni koji je njegov opseg, ni koji su mu pravni učinci«.

Kako bilo da bilo, možemo reći da u apostolatu redovnika u mjesnoj Crkvi treba postupati i djelovati u skladu s odredbama dotičnog dijecezanskog biskupa, a odredbe bi se trebale donositi u dijalogu i savjetovanju s apostolskim djelatnicima: klerici, redovnici, laici. Izuzetost, kakva je bila kroz povijest zasigurno stupanjem na snagu *Zakonika kanonskog prava* 1983. više nije ista. Na to se treba naviknuti; u protivnom će ostati »questio vexata« – mučno pitanje. Samostalnost ili autonomija života nam je jasnija od izuzetosti. Praksa će pokazati kako će se primjenjivati u konkretnim slučajevima ti *kanonski instituti* koji pomažu i papi i redovničkim ustanovama da sačuvaju svoju karizmu i onda kada rade u izvanjskom apostolatu.

¹³ Usp. dokument Kongregacije za ustanove posvećenoga života i društva apostolskoga života od 2. veljače 1994. pod naslovom »Bratski život u zajednici« koji je odobrio Sveti Otac papa Ivan Pavao II. 15. siječnja 1994., br. 65d, u: *Crkveni dokumenti...*, str. 317.

2. Savjetovanje

Kan. 678, § 3 govori o savjetovanju između redovničkih poglavara i dijecezanskih biskupa. Izvor citiranog kanona je *Christus Dominus* 35, 5. koji upotrebljava termine »suradnja« (*cooperatio*) i usklađivanje (*coordinatio*). Savjetovanje se najbolje ostvaruje istinskim dijalogom biskupa i redovničkog poglavara.

Ta *saborska preporuka i zakonska odredba* odgovara mentalitetu ljudi našega vremena i zahtjevima socijalne psihologije. Danas ljudi žele da ih se pita, da se s njima dogovara, da se s njima postupa kao suplanerima, suodgovornima. Tu se radi o savjetovanju, dijalogu, usuglašavanju stavova i prijedloga radi učinkovitijeg ostvarenja apostolata na razini biskupije i radi učinkovitijeg redovničkog apostolata u određenoj biskupiji.

Sveti Otac papa Ivan Pavao II. 25. ožujka 1996. uputio je posinodalnu apostolsku pobudnicu *Vita consecrata*: episkopatu i kleru, redovima i redovničkim društvima, društvima apostolskoga života, svjetovnim ustanovama i svim vjernicima o posvećenom životu i njegovu poslanju u Crkvi i svijetu gdje, između ostalog, naglašava ucijepljenost posvećenog života u partikularnim crkvama, zahtijeva plodno uređenje i crkveno zajedništvo, stalni dijalog, zajedništvo među različitim ustanovama. Tu je još naglašen rad organa koordinacije i suradnja među apostolskim djelatnicima, itd.¹⁴

I biskupi i redovnički poglavari trebaju biti svjesni da je posebno u ovo naše vrijeme potrebno *savjetovanje (consiliiis)* gdje se trebaju usklađivati mišljenja i vrednovanja, također uz žrtvu koja donosi plod. Naime, crkveni zakoni, koliko god bili pravični i precizni, nisu u stanju predvidjeti dinamiku i raznolikost redovničkih karizmi. Stoga, svjesni svojih nesavršenosti, biskupi i redovnički poglavari u dijalogu trebaju polaziti od dostojanstva ljudske osobe, božanskih i crkvenih zakona koje oni ne mogu promijeniti. Nikako se u savjetovanju i dijalogu ne polazi od posjedovanja društvene vlasti. Tu je potrebna poniznost, strpljivost, iskrenost, čestitost i pravičnost, kako bi traženo »savjetovanje« urodilo plodnošću redovničkog života i apostolata na dobro i spasenje duša u mjesnoj Crkvi.

II. vatikanski sabor traži suradnju na svim razinama: na razini biskupije, metropolije, biskupske konferencije (usp. *PC* 23; kan. 708), (nastoji se i na razini kontinenta). Kanon 678, § 3, ističe konkretno savjetovanje na razini biskupije jer je dužnost dijecezanskog biskupa promicati apostolat u vlastitoj biskupiji (usp. kan. 394, §, 1). *Potrebne su stalne strukture dogovaranja, savjetovanja i koordinacije.*¹⁵

¹⁴ Usp. *Crkveni dokumenti...*, str. 322–404.

¹⁵ Usp. J. BRKAN, »Spasiteljsko poslanje...«, *nav. dj.*, str. 16 sl.

Savjetovanje je davanje savjeta jednih drugima, tj. izmjenično i recipročno uvažavanje savjeta redovničkog poglavara i savjeta dijecezanskog biskupa. Redovnički poglavari ne su-odlučuju ili su-propisuju odluke zajedno s dijecezanskim biskupom, niti biskup to čini s redovničkim poglavarom. Nakon savjetovanja jedan i drugi slobodno donose odluke i propise, razumije se, u granicama vlastite nadležnosti. Konkretno, postupit će prema pravnim odredbama i okolnostima mjesta i vremena imajući u vidu, koliko je to moguće, razborite rezultate savjetovanja.

Iako su viši redovnički poglavari sugovornici s dijecezanskim biskupom u usmjeravanju apostolskog djelovanja redovnika, ipak je redovnički poglavari dužan pridržavati se vlastitih propisa ustanove jer su oni u dosta slučajeva vezani za mišljenje i odluke svojih *vijeća i kapitula*. *Redovnički poglavari nemaju pravo sami donositi zakone*. U redovničkim ustanovama zakone samo mogu donositi određeni kapituli (generalni ili provincijski) i stupati na snagu mogu tek nakon *ratifikacije* mjerodavnih poglavara. Razlikuje se u donošenju zakona vlast dijecezanskog biskupa od višeg redovničkog poglavara. Viši redovnički poglavari trebaju djelovati u granicama svojih konstitucija, statuta, direktorija, odluka kapitula ili vijeća, itd. Biskupi su zakonodavci u svojoj biskupiji. Kada je u pitanju način provedbe kan. 678 § 3, treba imati uvijek u vidu spomenuti dokument Svete Stolice *Kriteriji o odnosima između biskupa i redovnika u Crkvi*¹⁶.

3. Kaznena vlast dijecezanskog biskupa

Kan. 679. – *Episcopus dioecesanus, urgente gravissima causa, sodali instituti religiosi prohibere potest quominus in dioecesi commoretur, si eius Superior maior monitus prospicere neglexerit, re tamen ad Sanctam Sedem statim delata.*

Kan. 679. – Dijecezanski biskup, kad to zahtijeva veoma važan razlog, može zabraniti članu redovničke ustanove da boravi u biskupiji, ako je njegov viši poglavari, pošto je upozoren zanemario pobrinuti se za to, ali stvar treba da se odmah podnese Svetoj Stolici.

Kanon 679 posebno sažima neke crkvene dokumente koji su već bili na snazi do 1983. godine.¹⁷ *Zakonik* udjeljuje dijecezanskom biskupu sredstvo kaznenog značenja *ab homine*, da može (*potest*), a ne mora zabraniti redovniku ili redovnici (usp. kan. 606) da boravi u biskupiji (*in dioecesi commoretur*). Zabra-

¹⁶ *Kriteriji*, brojevi 21; 62–66.

¹⁷ Kanon 679 temelji se na *Kodeksu iz 1917.* kan. 618 § 2, br. 2 i 619. te na odredbi iz Apostolskog pisma pape PAVLA VI. *Pastorale munus*, od 30. studenoga 1963., br. 39 [AAS 56 (1964.), 5–12] o zabrani članu redovničke zajednice da boravi u nekoj dijecezi.

na vrijedi samo za njegov teritorij i to uvjetno. Biskup treba upozoriti redovničkog poglavara u pisanoj formi. Kaže se »si« – »ako« njegov viši poglavar, pošto je upozoren, zanemari (*si eius Superior maior monitus prospicere neglexerit*) pobrinuti se za to. Zakonik ne propisuje formalnosti kako i na koji način upozoriti: pisano ili usmeno, telefonom i tome slično. Smatramo da dijecezanski biskup – *ad cautelam* – radi jamstva – treba upozoriti u pisanoj formi. Ovdje je riječ o višem redovničkom poglavaru kao što su general ili provincijal, a ni u kojem slučaju to nije kućni poglavar (npr. gvardijan, prior, itd). Zakonik kaže da dijecezanski biskup može »zabraniti članu redovničke ustanove« da apostolski djeluje u njegovoj biskupiji i to ako redovnik u apostolatu napravi teški prekršaj za koji je predviđena takva kazna i ako to zahtijeva veoma važan razlog, »urgente gravissima causa«. Rečeno je »urgente gravissima causa«; to znači ako je učinjen prekršaj uzrokovao zlo, skandal i izvan redovničke zajednice. Tu se kaže »si«, »ako« (uvjetno). Dalje, nije rečeno »grave« već se traži »urgente« i »gravissima causa«. Prekršaj se, strogo govoreći, ne odnosi na djelovanje redovnika unutar svoje redovničke ustanove, *ad intra*. Biskup može kazniti redovnika tek onda kada prekršaj koji je počinio redovnik utječe na vanjski ambijent biskupije. To biskup čini radi *zajedničkog dobra spasenja duša – salus animarum. Salus animarum* tvori najveću različitost između kanonskog prava i građanskog zakonodavstva.¹⁸

Biskup može kazniti redovnika radi toga da otkloni skandalozni prekršaj zakona koji teško škodi crkvenoj zajednici u dušobrižništvu, javnom obavljanju bogoštovlja ili u drugim djelima apostolata. Tu se, uostalom, radi o kazni koja je predviđena i u kanonima 1320, 1336 § 1, br. 1, 1337 § 1, 1364, § 1 i 1722.

Zakonik kaže »episcopus dioecesanus«, a ne »episcopus« ili »ordinarius«. To znači da redovniku može zabraniti boravak u biskupiji samo dijecezanski biskup i to u vlastitoj biskupiji. To je kazna *ab homine ferendae sententiae*. Kazna je takve naravi da se ispašta za počinjeno zlodjelo – *okajnička kazna izreci prepušteno*. Tu nije riječ o kazni *latae sententiae*, o oduzimanju »vlasti upravljanja« odnosno jurisdikcije ili *suspensiji a divinis* i tome slično, već jednostavno o zabrani boravka u biskupiji. Čak se može zabraniti boravak redovnika u područnoj kući u dotičnoj biskupiji ili »samostanu« za čiju izgradnju nema dopuštenje dijecezanskog biskupa. Kazna se odnosi na pojedinačnog redovnika člana redovničke ustanove.

Ako bi biskup smatrao da su svi članovi neke redovničke kuće na njegovu području počinili kažnjivo djelo na koje se odnosi ovaj kanon, on ne može jednim dekretom sve skupa udaljiti iz biskupije već treba svakome redovniku po-

¹⁸ Usp. J. BRKAN, »Pastoralni ciljevi i tematika novog Kodeksa«, u: *Služba Božja* 24 (1984.), br. 3, str. 243–245.

sebno dati dekret s obrazloženjem kojim mu zabranjuje boravak na području dotične biskupije, tako da svaki redovnik posebno ispašta za kažnjivo djelo a ne cijela zajednica kao takva.

U kanonu stoji izričito »urgente gravissima causa«. To znači ako slučaj nije *hitan* da se ne bi olako smjela primijeniti kazna zabrane boravka. Kazna zabrane boravka odnosno »izгона« primjenila bi se kada bi biskup, prema vlastitom razboru, smatrao da neka druga kazna odnosno kazneno sredstvo kojim bi se mogao okajati prekršaj počinjen *ad extra* nije učinkovit. U našem slučaju ne bi bilo učinkovito kažnjavati redovnika samo za izvanjski prekršaj, i odgovornost se pretpostavlja, osim ako je očito drugačije određeno (kan. 1321).

Zakonik propisuje »si eius Superior maior monitus prospicere neglexerit«. Biskup ne šalje kanonsku opomenu redovničkom poglavaru već njegovu redovniku, jer prema ovom kanonu biskup ne može kazniti redovničkog poglavara, on to ne zaslužuje. Biskup obavijesti redovničkog poglavara i rasvijetli počinjeni delikt sa svim mogućim detaljima: imenom i prezimenom dotičnog redovnika, učinjenim prekršajem i odgovornošću; treba određeno navesti materiju prekršaja da bi se mogao dotični redovnik sudski braniti, i to osobno ili posredstvom poglavara ili branitelja. Biskup u obavijesti nadležnom redovničkom poglavaru treba navesti da će redovnika kazniti zabranom boravka »izgonom« iz biskupije ako slučaj ne riješi redovnički poglavaru u okvirima redovničkog prava.

Upozorenje (*monito*) uključuje *obavijest* nadležnom redovničkom poglavaru da pronađe neki način kako bi se redovnik popravio i ispravno djelovao unutar dotične biskupije. Budući da se radi o hitnom slučaju, redovnički poglavaru mora, što je moguće brže, stvar urediti. Tek onda ako je redovnički poglavaru upozoren zanemario pobrinuti se, biskup može zabraniti redovniku boravak u svojoj biskupiji; nakon toga stvar odmah sa svim pojedinostima treba podnijeti Svetoj Stolicu. Ako redovnički starješina ne poduzme odgovarajuće mjere, ili ako je poduzeo određene mjere koje nisu dale željenoga ploda, tek tada dijecezanski biskup može intervenirati radi dobra duša. Ako biskup redovniku izda dekret zabrane boravka u biskupiji, hitno o tome slučaju treba obavijestiti Svetu Stolicu. Svetoj Stolicu treba podnijeti razloge izгона. Dekret se mora izvršiti *in devolutivo*. Za redovničku osobu ne preostaje ništa drugo nego: »izvrši pa se žali!« Ali uvijek ostaje redovniku pravo žalbe ili utoka na višu hijerarhijsku vlast.

4. Suradnja među apostolskim djelatnicima

Kan. 680. – Inter varia instituta, et etiam inter eadem et clerum saecularem, ordinata foveatur cooperatio necnon, sub moderamine Episcopi dioecesis, omnium operum et actionum

Kan. 680. – Među različitim ustanovama, također između njih i svjetovnog klera, neka se podupire skladna suradnja kao i, pod vodstvom dijecezanskog biskupa, usklađivanje svih apostolskih

apostolicarum coordinatio, salvis indole, fine singulorum institutorum et legibus foundationis.

djela i djelatnosti, uz poštovanje naravi, svrhe pojedinih ustanova i odredaba utemeljenja.

Kan. 680. uređuje crkvenu disciplinu koja je veoma znakovita kada je riječ o suradnji među apostolskim djelatnicima, posebno u mjesnoj Crkvi te se temelji na veoma važnim crkvenim dokumentima.¹⁹

Kako vidimo, kanon 680 zahtijeva suradnju u apostolatu na razini biskupije:

1. suradnju između raznih redovničkih ustanova;
2. suradnju redovnika s svjetovnim klerom.

Apostolat treba biti pod vodstvom dijecezanskog biskupa (kan. 394), te treba *zaštititi narav i svrhu ustanove u smislu konstitucija, raznih statuta, ugovora, klauzula i tome slično.*

Redovnički apostolat treba se uklopiti u pastoral mjesne Crkve – biskupije. Tako se redovnici uključuju u djela apostolata na općem, krajevnom, dijecezanskom i župskom planu te djeluju zajedno s ostalim apostolskim djelatnicima na izgradnju Crkve Božje. Ovaj kanon je veoma praktične naravi. U mjesnoj Crkvi je, *radi efikasnijeg apostolata, potrebno planiranje, studiranje, programiranje, raspodjela osoblja* itd. Stoga su svi apostolski djelatnici pozvani da zajedno sa svima »sub moderamine Episcopi dioecesiani« programirati i koordinirati djela apostolata, vodeći uvijek računa o konkretnim potrebama, uvijek, razumije se, pod vodstvom dijecezanskog biskupa. U apostolatu svi djelatnici trebaju *ujediniti pameti, srca i djela* pod vodstvom pape i biskupa (usp. LG 28).

Suradnju između hijerarhije i redovništva kod Hrvata propisuju također razni statuti redovničkih vijeća i komisija Katoličke crkve koji su donešeni za naše područje prije stupanja na snagu važećeg crkvenog *Zakonika*.²⁰ Tako u Statutima Vijeća viših redovničkih poglavara od 28. lipnja 1973. u članu 2, f, izričito stoji kako je dužnost redovništva preko viših redovničkih poglavara: »suradivati s crkvenom hijerarhijom, osobito s biskupskom konferencijom da se postigne složno sudjelovanje u raznim djelatnostima apostolata«. Statuti Unije viših redovničkih poglavarica od 13. travnja 1973. čl. 2. d, govore kako treba »podupirati usklađivanje u apostolatu ženskih redovničkih instituta s Episkopatom, dijecezanskim klerom i redovnicima«. Što se tiče Statuta mješovite komisije biskupske konfe-

¹⁹ Usp. crkvene dokumente CD, 35, br. 5 i 6; AG, br. 33; ES, I, 28; ES II, 43; MR, br. 36, 37 i 59; LMR I, 21. i 22; Kodeks iz 1917. kan. 608 §§ 1 i 2; SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE, *Normae*, od 26. ožujka 1956., br. 4, AAS 48 (1956.), str. 296; PIO XII., Apostolska konstitucija *Sedes sapientiae*, od 31. svibnja 1956., AAS 48 (1956.), str. 334–345.

²⁰ Usp. Hadrijan BORAK (priredio), *Crkva redovnicima. Dokumenti o redovništvu (od Koncila do danas)*, Zagreb, 1974., str. 284–287, 291–300.

rencije i Vijeća viših redovničkih poglavara i poglavarica od 20. studenoga 1972. oni naglašavaju u čl. 3. b, kao svrhu komisije »usklađivanje sveukupnog apostolskog djelovanja, kako u domovini, tako i u inozemstvu među našim iseljenicima«. Dakle, sva tri navedena Statuta naglašavaju suradnju na najvišoj razini u našoj Crkvi između redovnika i hijerarhije u apostolskom djelovanju. Navedene odredbe treba provoditi u djelo sa svrhom da nam zajednički rad i apostolski pothvati sve više odišu zajedništvom.

Tu treba imati ljubav na kojoj se temelji sloga, koja treba vladati među svima koji rade u apostolatu (CD 35); suradnja treba vladati među raznim ustanovama posvećena života. Oni zavjetuju iste zavjete i posvećuju se istom poslanju Crkve – apostolatu; suradnja treba vladati unutar biskupijske obitelji te između svih redovnika i redovnica; suradnja treba vladati između redovničkog i svjetovnog klera jer jedni i drugi zajednički sačinjavaju jedan prezbiterij kome predsjedda isti dijecezanski biskup (CD 34). Stoga, od životne je važnosti za jednu biskupiju suradnja među svim djelatnicima u apostolatu.

U redovničkom apostolatu treba štiti redovničku karizmu. *Zakonik* upotrebljava izraz »legibus foundationis« što se, po našem mišljenju, ne odnosi samo na osnovno zakonodavstvo redovničke zajednice (regula ili konstitucije i statuti, direktoriji) već se radi i o:

1. vlastitim statutima mogućih tijela suradnje između redovnika ili svjetovnih klerika ili jednih i drugih koji su zakonito prihvaćeni i odobreni;
2. statutima istih vlastitih djela redovnika ili laika ili svjetovnih klerika koji se trebaju sklapati u skladu s crkvenim odredbama;
3. pisanim ugovorima koje propisuje kanon 681 § 2.

Dakle, dok se zahtijeva suradnja svih u apostolatu na razini biskupije, zaštićuje se redovnička karizma i razni ugovori, statuti i tako dalje, koji su sankcionirani. I dijecezanski biskup i nadležni redovnički poglavar služi Katoličkoj crkvi u mjesnoj Crkvi, držeći se kanonskog stanja. Suradnja je neizbježna!

5. Povjerena djela i pisani ugovori

Kan. 681. – § 1. Opera quae ab Episcopo dioecesano committuntur religiosis, eiusdem Episcopi auctoritati et directioni subsunt, firmo iure Superiorum religiosorum ad normam can. 678, §§ 2 et 3.

§ 2. In his casibus ineatur conventio scripta inter Episcopum dioecesanum et competentem instituti Superiorem, qua, inter alia, expresse et accurate

Kan. 681. – § 1. Djela koja dijecezanski biskup povjeri redovnicima podložna su vlasti i vodstvu istog biskupa, ne dirajući u pravo redovničkih poglavara prema odredbi kan. 678, §§ 2. i 3.

§ 2. U tim slučajevima neka se između dijecezanskog biskupa i mjerodavnog poglavara ustanove sklopi pisani ugovor kojim neka se među ostalim, izričito i potanko odredi što se odnosi na

definiantur quae ad opus explendum, izvršenje djela, na članove za to opredjeljene i na gospodarske stvari.
ad sodales eidem addicendos et ad res oeconomicas spectent.

Kanon 681, §§ 1-2, uređuje disciplinu o djelima,²¹ koje dijecezanski biskup povjerava redovnicima, posebno određuje *pisane ugovore (conventio scripta²²)*, tj. *Zakonik* propisuje način – *pisana forma*, povjeravanja djela koja dijecezanski biskup povjerava redovnicima, te kaže da kod toga ne dira pravo redovničkih poglavara prema odredbi kan. 678 §§ 2 i 3. Izvore za kan. 681 1-2. crkveni zakonodavac ima u *Kodeksu iz 1917. god.*, II. vaticanskom saboru i posaborskim crkvenim dokumentima.²³

Ovdje se radi o povjerenim djelima »opera«, ne kaže se »officium ecclesiasticum« ili »munus« ili pravna osoba (npr. župa) nad kojima vlast i vodstvo ima i dalje dijecezanski biskup. Dakle, *radi se o povjerenim djelima (opera)*. Povjerenjena djela nisu redovnička već dijecezanska i ona se samo *povjeravaju redovnicima (committuntur religiosis)* prema propisima prava. Djela koja su vlastita redovničkoj ustanovi nad kojima je kompetentan redovnički poglavar također se vrše u *ime* i po *mandatu Crkve* (kan. 675, § 3). U slučaju povjeravanja djela redovnicima i biskup i redovnički poglavar uvijek su slobodni nadodati neke uvjete prije potpisa ugovora, ali uvijek u smislu kanona crkvenog *Zakonika*, posebno pazeći na kan. 4. koji govori *o stečenim pravima i povlasticama* i kan. 6 § 2 koji govori *o preuzimanju starog prava*.

²¹ Ovdje je riječ o radu, radnji, poslu, trudu, djelovanju (lat. *opera, ae*) redovnika a ne o župi kao pravnoj osobi. (lat. *opera*, prevedeno je na njemački die *Werke*, španjolski *las actividades*, francuski *les oeuvres*, slovenski *dela*). Poznati pravni pisac, *V. De Paolis* podrazumjeva pod riječ »opera« i župu. To mi ovdje ne možemo primijeniti. Koliko mi je poznato u *Zakoniku kanonskoga prava* značenje riječi »opera« ne pojavljuje se za pravnu osobu kao što je to župa nego se pojavljuje u značenju djelovanja. Koje je djelovanje na župi već je predviđeno u *Zakoniku* kada je riječ o akterima na župi. Župnik redovnik i župnik mirski svećenik dolaze pod pojam župnik i ista su im prava i obveze. Kada je riječ o drugim djelima, a ne o djelovanju župnika ili župnog vikara po službi, onda se na njih može odnositi kan. 681, u protivnom ne. Stoga mi nije jasno što *V. De Paolis* na str. 414. piše: »Huiusmodo parociae sunt sine dubio 'Opera quae ab Episcopo diocesano committuntur religiosis' haec opera secundum principium generale 'eiusdem episcopi auctoritati et directioni subsunt', sed manent etiam sub responsabilitate Superiorum.« (V. DE PAOLIS, »De parocciis Institutis Religiosis commissis vel committendis«, u: *Periodica de re morali, canonica, liturgica*, 1985., str. 414.). Npr. u: *Index verborum ac locutionum Codicis iuris canonici*, paravit ac digessit Xaverius Ochoa, Commentarium pro Religiosis, Rim, 1983., str. 291, riječ »opera«, iz kan. 681, uopće nije zabilježena.

²² *Conventio, onis* = dogovor, sporazum, ugovor. Hrvatski prevodilac u kan. 681. »conventio scripta« 1988., god. prevodi: »pismeni sporazum«, a 1996. »pisani ugovor«.

²³ Usp. *Kodeks iz 1917.*, kan. 608 § 1, II. VATIKANSKI SABOR, *AG*, 32; *ES* I,25 § 1, 29 § 2, 30 § 1, br. 31, 33 §§ 1 i 2; *Kriteriji*, br. 56 i 57.

Tu treba točno razlikovati djela redovničke zajednice odnosno redovničke ustanove koje je preuzela vršiti kod osnivanja neke redovničke kuće (kan. 611, br. 2) ili djela koja treba vršiti župnik ili župni vikar na povjerenoj redovničkoj župi, od možebitnih dugih djela koje dijecezanski biskup povjerava redovnicima.

Biskupova vlast izvire iz njegove pastoralne službe u vlastitoj biskupiji. On nad povjerenim djelima treba bdjeti, pohađati, a u potrebi intervenirati. Razumije se da redovnici, dok vrše djela koja im je povjerio dijecezanski biskup, ostaju uvijek pod vlašću redovničkog poglavara držeći se, kao redovnici, discipline vlastite ustanove, a biskup treba biti u dijalogu s redovničkim poglavarima čiji članovi vrše povjerene djelatnosti u dotičnoj biskupiji. U svojim apostolskim djelima *ad extra* ili povjerenim od strane biskupa redovnici trebaju opsluživati sve ono što po pravu treba opsluživati u dotičnoj materiji, a odnosi se na službu i povjereno djelo.

Iako su tvorci ugovora dijecezanski biskup i viši redovnički poglavar, ipak u dosta slučajeva trebalo bi konzultirati i onoga *iko* će dotičnu djelatnost obavljati, tj. člana ili članove određene redovničke zajednice. Mjerodavni poglavar je uvijek viši redovnički poglavar, a ne mjesni poglavar. Mjesni redovnički poglavar (gvardijan, prior, nadstojnica, starješica itd.) može sklapati ugovor ali u tom slučaju uvijek treba imati dopuštenje, kao delegat vlastitoga višeg poglavara, te se treba držati ovlasti koje su dane u delegaciji. U slučaju prekida sklopljenoga pismenog ugovora nema utoka na građanske vlasti, već na više crkvene hijerarhijske odnosno redovničke vlasti. To je *bilateralni ugovor* kojega se obje strane trebaju u tančine držati. Može se u ugovoru postaviti i klauzula, ali uvijek u granicama crkvenog zakonodavstva odnosno crkvenih propisa. *Zakonik* u kanonu 681, § 2 kaže da u pisanom ugovoru treba točno opisati djelatnosti, članove (kvalitete članova) koji će povjerenu djelatnost vršiti i stvari ekonomske naravi (usp. kan. 523). Kanon 681, § 2. naglasio je:

1. *Djelatnosti*. Za djelatnosti treba naznačiti: pravni naslov ustanove, mjesto, vrijeme, djelokrug djelatnosti.

2. *Član koji će dotičnu djelatnost vršiti*. Navesti: broj, svojstva, radno vrijeme, dane, tjedne, godine. Na koji su način premjestivi itd.

3. *Potanko opisati stvari ekonomske naravi*, što uključuje: primanja, socijalnu zaštitu odnosno osiguranje, kome pripada i koliko, pravo pohoda i tome slično.

U sva tri gore navedena slučaja treba se držati svih pravnih formalnosti koje crkveni pisani ugovor zahtijeva. Nije loše prije donošenja teksta ugovora da obje strane konzultiraju stručnjake u dotičnoj materiji.

Ovdje, u ovom prikazu o apostolatu redovnika, naprosto je nemoguće opisati sadržaj ugovora jer je svaki ugovor za sebe posebno poglavlje. Kako bilo da bilo, da bi se sklopio dobar pisani ugovor između dijecezanskog biskupa i višega

redovničkog poglavara treba dosta konzultacija, dogovaranja, razboritosti i ljubavi prema Crkvi Božjoj. Na kraju kada ugovor potpišu, s jedne strane, dijecezanski biskup, s druge strane, viši redovnički poglavar, onda se treba pridržavati ugovora i to dvostrano, i jedni i drugi, jer je ugovor uvijek obostrani – *bilateralni, a ne unilateralni*. U praksi nastaju trzavice i napetosti kada jedna strana iz ugovora radi neovisno od druge strane. U ugovor se mogu postaviti i uvjeti, ako su postavljeni, treba ih se pridržavati obostrano. Ugovoru nije zabranjeno nadodavati amandmane, ali onda se takvi dodaci rade obostrano kako bi naknadno postali predmet ugovora. Nakon potpisa s obje strane oni postaju sastavni dio ugovora. Život je nepredvidiv. Okolnosti utječu na obostrane izmjene i dopune ugovora. To je potrebno imati na umu kako bi se izbjeglo opasnosti koje koče apostolsko djelovanje. Među kulturnim ljudima još vlada pravilo: *Pacta sunt servanda!*

Još je vrijedno ovdje spomenuti da kan. 681 §§ 1 i 2 posebno ne spominje kan. 520 §§ 1 i 2 o povjeravanju župe kleričkoj redovničkoj ustanovi ili kleričkoj družbi apostolskog života. Kan. 681 § 1 govori o povjerenim djelima, a kan. 520 § 1 i 2 izričito govori »povjeravanje župe« – *paroeciae commissio*²⁴.

Drugo je pitanje povjeravanje župe redovničkoj ustanovi od slučajeva kada su redovnici postavljeni za župnike na bilo koju i kakvu župu.²⁵ Redovnik župnik mora imati kvalitete kao i svi ostali župnici (fizičke osobe), (kan. 521). Postavljanje župnika vrši se prema kanonima 523 i 682.²⁶ Tu se taži da redovnika pred-

²⁴ Usp. V. DE PAOLIS, »De paroeciis Institutis religiosis commissis vel committendis«, u: *Periodica de re morali, canonica, liturgica*, 1985., str. 389–417; usp. F. D'OSTILIO, *Il parroco religioso. Origine ed evoluzione storica della parrocchia religiosa. Figura giuridica del parroco religioso*, presentazione di Mons. Antonio Iannucci, Arcivescovo emerito di Pescara-Penne, Libreria editrice Vaticana, Città del Vaticano, 2000. Termin »unio« *Zakonik* je zamjenio s »commissio«. Već je kan. 425 *Kodeksa iz 1917.* zamijenio stari termin »incorporatio« terminom »unio«. Od 1917. god. dvije su forme ujedinjenja: »quoad temporalia tantum« i »pleno iure«, nikada »plenissimo iure«, a sada je na snazi termin »commissio«. Papa Pavao VI. udjelio je vlast mjesnom ordinariju da djeluje svojim vlastitim autoritetom (usp. *ES I*, 33 § 1). Prema sadašnjem crkvenom *Zakoniku*, ne mora intervenirati Sveta Stolica u povjeravanju župe kleričkoj redovničkoj ustanovi. Papa je postupio prema pravnom pravilu: »Per quascumque causas aliquid nascitur, per eandem dissolvitur« (»De regulis iuris«, u: *Dec. VII*, tit. XL, c. 1.).

²⁵ Redovnik može biti župnik u tri slučaja:

1. *esklastrirani* redovnik može biti župnik svjetovne župe tako da ostaje ovisan o svojim poglavarima i mjesnom ordinariju (usp. kan. 687);
2. redovnik *dok živi u redovničkoj kući ili s dozvolom svoga poglavara izvan redovničke kuće* može biti župnik svjetovne župe (usp. *ES I*, 33§ 2; kan. 681 § 1); i
3. redovnik može biti župnik na župi koja je povjerena redovničkoj ustanovi (usp. *CD 32, ES I*, 33 § 1; kan. 520 § 1). Ovo treće je kod nas najčešći slučaj.

²⁶ Kada je u pitanju povjeravanje župničke službe kan. 523, propisuje da se trebaju obdržavati propisi kan. 682 § 1.

loži biskupu njegov viši poglavar (*ius ad rem*), da ga dijecezanski biskup kanonski postavi (*ius in re*) i da uđe u posjed nakon dviju prvih formalnosti (*execitium iuris*). Redovnik župnik ima sve obveze i prava kao i drugi župnici. Kao redovnik još ima dužnost opsluživati redovničke zavjete koji su *kompatibilni* s dužnostima koje zahtjeva župska služba kao takva.

Povjeravanje župe redovničkoj ustanovi poglavlje je za se, različito od povjeravanja (apostolskih) djela redovnicima. Vrijedno je ovdje upozoriti da se djelo povjerava redovnicima, a npr. župa kao pravna osoba povjerava se redovničkoj kleričkoj ustanovi. Za povjeravanje djela kaže se redovnicima – *religiosis*, a za povjeravanje župe stoji da se povjerava redovničkoj ustanovi – *instituto religioso*.²⁷

Način povjeravanja župe redovničkoj ustanovi zaslužuje detaljniju obradu o čemu u ovom kratkom članku ne namjeravamo posebno pisati. Naglašavam da je kanonska normativa povjeravanja župe smještena u poglavlje »Župnici i župni vikari«, a ne u poglavlje »Apostolat ustanova«, što ipak, slijedeći raspored *Zakonika* i norme nomotehnike nešto znači. Naime, normativa iz poglavlja »Apostolat ustanova« općenito govoreći, opsluživajući ono što u zakonima treba opsluživati, odnosi se i na župnika redovnika, župnog vikara redovnika i ostale redovnike (laike i klerike) koji mogu biti zaposleni na redovničkoj i svjetovnoj župi.

6. Povjeravanje i uklanjanje redovnika sa crkvene službe

Kan. 682. – § 1. Si de officio ecclesiastico in dioecesi alicui sodali religioso conferendo agatur, ab Episcopo dioecesano religiosus nominatur, praesentante vel saltem assentiente competenti Superiore.

§ 2. Religiosus ab officio commisso amoveri potest ad nutum sive auctoritatis committentis, monito Superiore religioso, sive Superioris, monito committente, non requisito alterius consensu.

Kan. 682. – § 1. Ako se radi o povjeravanju crkvene službe u biskupiji nekom redovničkom članu, dijecezanski biskup imenuje redovnika na prijedlog ili barem s pristankom mjerodavnog poglavara.

§ 2. Redovnik se može ukloniti s povjerene službe bilo na zahtjev vlasti koja je službu dala, upozorivši redovničkog poglavara, bilo na zahtjev poglavara, pošto je upozorio onoga koji je dao službu, ali ni jedan ni drugi ne treba da traži pristanak drugoga.

²⁷ O povjeravanju župe redovničkim kleričkim ustanovama usp. D. J. ANDRES, »De paroeci-
arum commissione Institutibus et Societatibus clericalibus«, u: *Commentarium pro Religiosis et
Missionariis*, 1986., str. 156–167; F. D'OSTILIO, *Il parroco religioso, nav. dj.*, str. 42–54; V. DE
PAOLIS, *De paroeciis Institutibus religiosis commissis vel committendis, nav. dj.*, str. 404–417.

Kanon 682 §§1-2, sažima postojeće crkvene propise o povjeravanju (*conferendo*) i uklanjanju sa crkvene službe.²⁸

1. Na crkvenu službu, nad kojom mjerodavnost ima i dijecezanski biskup, imenovanje spada na dijecezanskog biskupa;

2. redovnika za crkvenu službu predlaže ili barem daje pristanak njegov nadležni redovnički poglavar;²⁹

3. za uklanjanje sa crkvene službe jednako su nadležni redovnikov redovnički poglavar i dijecezanski biskup (*amoveri potest*), jer je redovnik premjestiv *ad nutum*.

Ovdje nije riječ o povjerenom djelu kao gore nego je riječ o povjeravanju (*conferendi agatur*) crkvene službe.

Podjela i providanje crkvene službe vrši se prema kanonima 146-196³⁰ i uz obdržavanje propisa kan. 682, § 1 i kan. 523.

Kanon 146 predviđa dva načina providanja crkvene službe:

1. postavljanje sa strane biskupa kojem prethodi predlaganje redovnika sa strane njegova poglavara na službu u biskupiji (kan. 158-163);

2. imenovanje s prethodnom suglasnošću redovničkog poglavara.

Kada se radi o povjeravanju župske službe redovničkom svećeniku, onda se treba držati kanon 523. U slučaju predlaganja kada se predlaže više redovnika za jednu crkvenu službu u biskupiji, onda biskup slobodno imenuje onoga za koga drži da je pogodan,³¹ razumije se, između predloženih.

Kada govorimo o crkvenim službama onda mislimo na službu o kojoj govori kanon 145: »Crkvena je služba svaka zadaća trajno ustanovljena bilo božanskom bilo Crkvenom uredbom, koja se vrši u duhovnu svrhu.« Dakle, crkvena služba uključuje:

1. mnoštvo funkcija koje sadrže dužnosti i prava;
2. stalno zaduženje;
3. ustanovljenje božanskom ili crkvenom uredbom;
4. duhovnu svrhu.

²⁸ I kan. 682, §§ 1–2, sintetizira crkvene dokumente: *Kodeks iz 1917.* kan. 454 § 5, 455 § 1, 456, 529, 631; *ES*, I, 30 § 2, 31, 32, 33 §§ 1 i 2; *Kriteriji*, 57c, 58.

²⁹ *Usp. Zakonik kanonskoga prava*, kan. 523; kan. 552; kan. 557 § 1; kan. 565.

³⁰ vidi: J. BRKAN, *Opće odredbe ...*, nav. dj., str. 238–300.

³¹ Prema kan. 163: »Postavljanje je obvezno pod dva uvjeta:

1. ako je kandidatu priznata prikladnost u smislu kan. 149 § 1. U slučaju više predloženih, a svi su prikladni, ne traži se tko je prikladniji »magis idoneus« (usp. *Kodeks iz 1917.*, kan. 1466. § 1), već se mora postaviti na crkvenu službu jednoga od njih (*eorundem unum*);
2. ako kandidat prihvaća službu prema kan. 159. (J. BRKAN, *isto*, str.299.).

Na crkvenu službu može se postaviti redovnika klerika ili laika već prema tome na kakvu se službu postavlja.³² Za župnika, kapelana i rektora crkve može se postaviti samo redovnika prezbitera. Dužnosti se i prava određuju samim pravom (*ipso iure*) kojim se služba uspostavlja ili odredbom (*decreto*) nadležne vlasti kojom se ona uspostavlja. U definiciji crkvene službe ne dolazi po novom pravu beneficij odnosno nadarbina kako je to bio slučaj u *Zakoniku iz 1917.* godine (usp. kan. 146, *Zakonik iz 1917.*). Ovdje je govor samo o službi u biskupiji koja se povjerava redovničkim osobama. Stoga je razumljivo da redovnika na povjerenu službu imenuje samo dijecezanski biskup. Na Crkvenu službu uvijek se postavlja, prema sudu nadležnih crkvenih poglavara, onaj tko je prikladan, promotrivši predloženoga s više gledišta.

Prema odredbi kan. 192: »Sa službe se netko uklanja bilo zakonito izdanom odlukom mjerodavne vlasti, uz poštovanje prava koja su možda ugovorom stečena, bilo po pravu prema odredbi kan. 194.« Držeći se te opće crkvene odredbe, redovnika se uklanja sa službe na više načina: 1. redovnika uklanja sa službe biskup ili njegov nadležni poglavar odnosno redovnikov viši poglavar u hijerarhiji; 2. redovnika se uklanja prema propisima općeg i posebnog prava (tu može doći u obzir i pismeni ugovor u kojem je možda nešto o toj stvari posebno predviđeno ili uvjetovano). Dakle, redovnik je s crkvene službe o kojoj je ovdje riječ premjestiv *ad nutum*, prema propisima prava. Kanon 682, § 2 upotrebljava dva puta izraz »monito« što bi značilo da i biskup i redovnički poglavar prije premještaja redovnika s bilo koje službe ili uklanjanja s određene povjerene crkvene službe, *jedan drugoga trebaju upozoriti o namjeri uklanjanja*. Po sebi, prije upozorenja, ne bi išlo ukloniti redovnika s povjerene mu službe. Redovnik ovisi o volji dijecezanskog biskupa i o volji nadležnog redovničkog poglavara, stoga nije potreban pristanak drugoga, tj. onoga koga se upozorava o namjeri uklanjanja sa službe. Propis kanona 682, § 2 ne kaže ništa o utoku redovnika na višu hijerarhijsku vlast ako je nezadovoljan, već samo kaže da *nije potreban pristanak drugoga*. Crkveno pravo predviđa pravo svakoga na utok (kann. 1732-1739), stoga bi se ovdje mogli primijeniti propisi o hijerarhijskom utoku, tj. utoku na višu instancu. U ovim slučajevima mogao bi se vršiti utok: biskup protiv redovničkog poglavara, redovnički poglavar protiv biskupa, redovnik protiv obojice, redovnik i biskup protiv redovničkog poglavara, redovnik i njegov poglavar protiv biskupa. U tim slučajevima hijerarhijski poglavar može potvrditi dekret uklanjanja,

³² Npr. bitni je uvjet za redovnika da bude zaređeni svećenik kako bi ga dijecezanski biskup uopće mogao imenovati, prema kan. 682 § 1, za župnika (kan. 521 § 1), za rektora crkve (kan. 556), za župnog vikara (kan. 546) i kapelana (kan. 564). O imenovanju župskog vikara usp. J. BRKAN, »Župni vikari (kan. 545–552). Odnos župni vikar – župnik«, u: Bogoslovska smotra 66 (1996.), br. 1, str. 95–96.

proglasiti ga ništavnim, raskinuti ga, opozvati, ispraviti, ukinuti ili ukinuti djelomično.

7. Biskupov pohod i redovnici

Kan. 683. – § 1. Ecclesias et oratoria, quibus christifideles habitualiter accedunt, scholas aliaque opera religionis vel caritatis sive spiritualis sive temporalis religionis commissa, Episcopus dioecesanus visitare potest, sive per se sive per alium, tempore visitationis pastoralis et etiam in casu necessitatis; non vero scholas, quae exclusive pateant propriis instituti alumnis.

Kan. 683. – § 1. Crkve i kapele, u koje vjernici redovito dolaze, škole i druga vjerska ili dobrotvorna bilo duhovna bilo vremenita djela povjerena redovnicima, dijecezanski biskup može pohoditi, bilo osobno bilo preko drugoga, za vrijeme pastoralnog pohoda i daka-ko u slučaju potrebe; ipak ne može pohoditi škole koje su otvorene isključivo za vlastite učenike ustanove.

Uz redovničkog poglavara, redovnike, u slučajevima predviđenim kanonskim pravom, može pohađati i dijecezanski biskup ili njegov delegat. Tu treba postupiti prema kanonu 683 §§ 1-2.³³

Odredbe iz *Kriterija*, br. 36-43 i kanon 512 *Zakonik iz 1917.*, koji su uređivali bivšu crkvenu disciplinu u pogledu biskupovog pohoda razlikovali su izuzete od neizuzetih redovničkih ustanova. Ovdje je materija o biskupovom pohodu potpuno preuređena i postavljena u poglavlje o apostolatu redovničkih ustanova o čemu ovdje govorimo. Važno je naglasiti da redovnicima Crkva udjeljuje autonomiju (kan. 586, § 2), te nalaže i kaže da je dužnost mjesnih ordinarija da tu autonomiju čuvaju i štite.³⁴ Kanon 628. govori o pohodu redovničkih poglavara; u paragrafu drugom određuje o biskupovu pohodu: »Pravo je i dužnost dijecezanskog biskupa pohoditi što se tiče redovničke stege:

1. Samosvojne samostane, o kojima se govori u kan 615.

2. Pojedine kuće ustanove dijecezanskog prava, koje su na njegovu području.« U kanonu 397, § 2, određeno je: »Biskup može pohoditi članove redovničkih ustanova papinskog prava i njihove kuće samo u slučajevima koji su izričito predviđeni pravom.« Taj opći propis konkretiziran je u kanonu 683.

Pastoralni pohod je veoma važna pravna ustanova koja ide za tim da se spriječe možebitne nepravilnosti u životu i djelovanju redovnika, te da dadu isprav-

³³ Izvori kanona 683 §§ 1-2: II. VAT. SABOR CD 35, br. 4; *Kodeks iz 1917.* god., kan. 344 §§ 1 i 2, 512 § 2, br. 2, 618 § 2, br. 2, 619, 1382; *ES*, I, 25 § 1, 38, 39 § 2; *Odgovor papinskog povjerenstva za vjerodostojno tumačenje kanona Kodeksa iz 1917.* od 8. travnja 1924.

³⁴ *Usp. Kriteriji*, br. 13.

ne smjernice za višestruko redovničko i apostolsko djelovanje. Taj pohod koji biskup vrši redovnicima izvanjskog je značaja. On se prvenstveno odnosi na vanjsko apostolsko djelovanje redovnika. U nutarnji život redovničkih ustanova biskup se smije miješati samo prema propisima prava, poštivajući uvijek, razumije se, izuzetost i autonomiju redovničkih ustanova. *Zakonik* kaže: »*Episcopus dioecesanus visitare potest*«, tj. prema kanonu 683, § 1, dijecezanski biskup može pohađati redovnike u slučajevima predviđenim pravom a ne mora, tj. *Zakonik* ga na to ne obvezuje, kaže »*visitare potest*«. Predmnijeva se da osobe i svete stvari i mjesta nemaju uvijek potrebu da ih pohađa dijecezanski biskup. Da je to obveza, onda ne bi stalo »*visitare potest*«, već *jus et officium* ili *tenetur* kako stoji u kanonu 396, § 1, kada je govor o pastoralnom pohodu biskupije. Taj kanon ne govori izričito o običnim posjetima i o posjetima redovnika biskupskog prava, već je ovdje govor o kanonskom pohodu koji može obaviti biskup sam ili preko nekoga drugog »*sive per se sive per alium*«. Biskup može kanonski vizitirati redovnike u svemu onome nad čim je, prema kanonima, partikularnim propisima i pisanim ugovorom nadležan.

Biskup vrši taj pohod ili za vrijeme pastoralnog pohoda biskupije ili kada prosudi da je potrebno. Ta formulacija »*etiam in casu necessitatis*« tako je rastezljiva da se ne zna tko je kompetentan prosuditi da li je pohod potreban: biskup, redovnički poglavar, redovnik ili netko drugi. Svakako, biskup mora biti uvjeren u potrebu pohoda posebno kada je izvanredni slučaj tj. kada ne pohađa biskupiju, već samo pohađa djelovanje redovnika kome je povjereno neko apostolsko djelo.

Objekt biskupova pohoda redovnika (papinskoga prava) je njihovo trostruko djelovanje na vani – *ad extra* (mjesto, osobe i način):

1. Dušobrižništvo, javno obavljanje bogoštovlja i druga djela apostolata o kojima govori kanon 678 § 1.

2. Povjerena djela kako je propisano u određenom pisanom ugovoru koji je sklopljen prema kan. 681 § 2.

3. Redovničke župe: one koje su *punopravno ujedinjene (pleno iure unite ili incorporate)* nekoj redovničkoj ustanovi ili redovničkoj kući što je bilo u skladu s propisima crkvenog zakonodavstva do 6. kolovoza 1966. god. U takvim slučajevima župna crkva, a i druge crkve i župna kuća, uglavnom su pripadale redovničkoj ustanovi. Tada biskup treba imati u vidu kan. 4. i 6 *Zakonika kanonskoga* prava iz 1983. god.

4. Dalje, ako u neku redovničku crkvu ili bogomolju dolaze vjernici ne znači da je to već objekt biskupova pohoda. Tu se treba odvijati redovničko djelovanje što je propisano u kan. 608. Biskup može pohađati i redovničku crkvu – župu. U njoj biskup može i treba pohoditi sve ono što služi župnom pastoralu ili je za taj pastoral namijenjeno – tabernakul, oltar, sveto ruho, posuđe...

5. Ni u kojem slučaju biskup nema pravo prema ovom kanonu kanonski pohađati škole koje su otvorene isključivo za vlastite učenike redovničke ustanove (sjemeništa, novicijati, bogoslovije). Ako se u redovničkim školama nalaze učenici koji pripadaju biskupiji onda njih biskup ne samo da može nego mora pohađati, ali ne školu kao takvu, već vlastite učenike ili studente.

Predmet su biskupova kanonskog pohoda samo one škole koje je biskup povjerio redovnicima, kao i sve ono što je biskup povjerio redovničkim ustanovama prema propisima prava odnosno pisanim ugovorima. Predmet su biskupova-pohoda, pa makar ih redovnici držali: zavodi, bolnice, dječji vrtići, domovi za starce i nemoćne i sve drugo što dolazi pod pojam *redovničkih djela (opera religiosa)*³⁵ koja su im povjerena sa strane biskupa.

U samom pohodu biskup se drži *servatis servandis* onoga što kanon 628 propisuje redovničkim starješinama. U kanonu 683 nabrojani su samo neki slučajevi kada biskup može pohađati redovnike, a druge slučajeve donosi Zakonik na drugim mjestima, kao npr. kan. 806, § 1, kada su u pitanju katoličke škole itd.

8. Otklanjanje možebitnih zloporaba

Kan. 683. – § 2. Quod si forte abusus deprehenderit, frustra Superiore religioso monito, propria auctoritate ipse per se providere potest.

Kan. 683. – § 2. Ako bi možda opazio zloporabe, pošto je uzalud upozorio redovničkog poglavara, može postupiti sam svojom vlašću.

Paragraf drugi kanona 683, preuzet je iz *Ecclesiae Sanctae* I, 38, koji kaže, ako bi dijecezanski biskup možda zapazio zloporabe, a redovnički poglavar bio uzaludno upozoren, da biskup može svojom vlašću sam poduzeti što je potrebno kako bi se zloporabe otklonile. Zloporabe trebaju biti na sektoru koji je podložan biskupovom pohodu: bogoštovlje, crkvena nauka, način apostolskog djelovanja, moralni život pastoralnih djelatnika, itd. Zloporabe mora netko spriječiti da ne postanu uzusi i tu su poželjni pohodi i biskupa i redovničkih poglavara. Kanon 683 § 2, daje pravo samo dijecezanskom biskupu, a ne njegovom delegatu da nadzire, pohađa i kazni možebitne počinitelje prekršaja. U slučaju potrebe, radi otklanjanja možebitnih zloporaba biskup treba:

1. Na vrijeme upozoriti nadležnog redovničkog poglavara.

2. Biskup u tom upozorenju treba navesti da će on osobno intervenirati ako to ne učini redovnički poglavar.

³⁵ P. M. DE SONCINO, »La visita del Vescovo diocesano agli Istituti e alle opere dei religiosi«, u: *Quaderni di Diritto Ecclesiale*, 1989., str. 71–81.

3. Ako redovnički poglavar ništa zadovoljavajuće ne poduzme, onda sam biskup može postupiti u skladu s kanonskim propisima u tom predmetu.

4. Nakon biskupovog dekreta redovnik mora izvršiti dekret imajući u vidu kan. 682, § 2.

Potrebno je da redovnički poglavar zajedno s biskupom prouči slučaj te zajedno zauzmu stav. U slučaju da redovnički poglavar bude nemoćan riješiti slučaj ili ga uopće ne rješava na zadovoljavajući način, biskup može u danim okolnostima primijeniti i kanon 679, u skladu s kanonom 1320 koji propisuje: »Mjesni ordinarij može kazniti redovnike u svemu onome u čemu su mu podložni.«

Zaključak

Crkveni zakonodavac u kann. 678-683 uređuje posebne odnose između redovnika i dijecezanskog biskupa kada je riječ o izvanjskom redovničkom apostolatu. Crkva ravna apostolatom redovnika kako bi sačuvala jedinstvo apostolskih djelatnika unutar mjesne Crkve. *Zakonik* određuje podložnost redovnika biskupu i njegovu redovničkom poglavaru, tj. kada je u pitanju izvanjski redovnički apostolat koji je dijecezanski biskup povjerio redovnicima. Redovnici su podložni vlasti biskupa i svojih redovničkih poglavara, razumije se prema kanonima, možebitnim ugovorima i mjerodavnim partikularnim propisima. Crkva je donijela propise koje smo donekle istumačili s ciljem da sačuva svakoj redovničkoj ustanovi njezinu karizmu. U izvanjskom apostolatu ili apostolskom poslanju izvan redovničke zajednice redovnik je ovisan i o redovničkom poglavaru i o dijecezanskom biskupu. I biskup i redovnički poglavar i redovnik trebaju uvijek paziti da ne bi naškodili karizmi pojedine redovničke ustanove i dostojanstvu bilo kojeg uda Božjeg naroda u njegovu katoličko-ljudskom dostojanstvu. I na kraju, kao što je naglašeno u Zaključku *Kriterija*,³⁶ završavamo i mi riječima sv. Pavla iz *Poslanice Efežanima*: »Zaklinjem vas, dakle ja, sužanj u Gospodinu: sa svom poniznošću i blagošću, sa strpljivošću živite dostojno poziva kojim ste pozvani!« (Ef 4, 1-3).

³⁶ Crkveni dokumenti o posvećenom životu, str. 110.

*Summary**RELATIONSHIP OF RELIGIOUS APOSTOLATE AND DIOCESAN BISHOP
(Canons 678-683)*

The article attempts to clarify a few concrete situations in which one can find the religious apostolate ad extra in the local Church elaborated in the canons 678-683. They deal with the subordination of members of a religious order to the bishop and the religious superior regarding the spiritual charge, public performance of religious observances and other deeds of the apostolate. The Code of the Canon Rights particularly emphasizes mutual consultation, cooperation among the apostolate workers, bishops canonical call and his penal authority. It also speaks about the entrusted deeds which the bishop entrusts to the religious via written contracts, as well as about the cases of removal and possible misuse, posting and removing from the post.

Key words: Code of the Canon Law, bishop, religious superior, religious, diocese, apostolate.